

СКУЛЬПТУРА ТА ЕПІГРАФІКА СТАРОГО ЦВИНТАРЯ У СЕЛІ ПІДГІРЦІ НА БРІДЩИНІ

Андрій Корчак*, Теодор Зварич**

**Бродівський історико-краєзнавчий музей,
Майдан Свободи, 5, м. Броди, 80600, e-mail: naum2109@ukr.net*
***Краєзнавець м. Броди*

Протягом вересня – листопада 2011 р. та квітня 2012 р. автори статті проводили детальне вивчення меморіальної скульптури старого цвинтаря у селі Підгірці на Бродщині. В основному робота була зведена до каталогізації надгробків, які однозначно представляють мистецьку та історичну вартість. До уваги читача представлена інформація про 99 надгробних пам'ятників, а саме: їхній короткий скульптурний опис з акцентом на оригінальні особливості, прочитані тексти епітафій та цікаві висновки.

Ключові слова: старий цвинтар у с. Підгірці, надгробні хрести та фігури, інскрипції (епітафії), каталогізація.

І. Загальна характеристика цвинтаря та коротка історія його дослідження

Однією із особливих сторін культури Галичини є старі цвинтарі, багаті на надзвичайно цікаві, з мистецького погляду, надгробні пам'ятники. Очевидно, що в кожному районі теперішніх Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей знайдеться багато міських та сільських цвинтарів, які представляють великий збір унікальних зразків каменерізного мистецтва та лапідарної епіграфіки, що є невід'ємною частиною нашої духовної культури.

Серед старих цвинтарів теперішнього Бродівського району особливе місце займає некрополь у селі Підгірці. Знаходиться він довкола місця згорілої 18 травня 2006 р. старої дерев'яної церкви св. Михаїла 1756 р., в північній частині Верхніх Підгірців (горішня частина села), неподалік славнозвісного Підгорецького замку XVII ст. Цвинтар являє собою унікальну пам'ятку каменерізного мистецтва та руської, польської і німецької епіграфіки XVIII-XIX ст. Тут нараховується близько сотні оригінальних надгробків. Переважно це приземисті кам'яні хрести лапчастої або трилистої форми, є також кам'яні плити, кам'яні та чавунні Розп'яття. На даний момент з періоду XVIII ст. виявлено лише чотири лапчасті хрести – 1723, 1747 рр. та два з втраченою точною датою. Переважна більшість пам'ятників охоплює період 1830-1880-х рр. Даний цвинтар використовувався щонайпізніше від поч. XVIII ст. і до поч. 1880-х рр. [3, С. 90–91].

На оригінальність цього некрополя неодноразово звертали увагу відомі дослідники. Інвентаризація цвинтаря здійснювалась влітку 2008 р. під керівництвом доцента Національного університету “Львівська політехніка”

п. Орести Ремешило-Рибчинської, однак результати проведеної роботи так і не були опубліковані [1, С. 6]. Згадує пам'ятку у своїй книзі “Українська меморіальна пластика” Микола Моздир. Правда, на жаль, автор припустився кількох суттєвих помилок – цвинтар не розташований на хуторі Плісницько (правильно Пліснесько), його пам'ятники не датуються XVII ст., а зображені на фото чотири хрести походять усі з XIX ст. [4, С. 54–55].

В рамках проведення фотофіксації пам'ятних хрестів, фігур та оригінальних надгробків у Бродівському районі, яку здійснювали працівники Бродівського історико-краєзнавчого музею у 2008–2010 рр., 17–18 серпня 2010 р. авторами даної праці обстежено пам'ятки історії та культури с. Підгірці. Окрему увагу тоді було приділено й старому цвинтарю, найбільшою особливістю якого є велика кількість приземистих кам'яних надгробних хрестів з доволі великими за об'ємом епітафіями, частина з яких виконана церковним кириличним шрифтом на т.зв. староукраїнській мові (суміші тогочасних українських говорів з церковнослов'янською та старопольською мовами, яка використовувалась тільки на письмі та в читанні і існувала на території Галичини в XVII–XIX ст.). Однак, ідея каталогізації цих пам'ятників виникла дещо пізніше – у квітні – травні 2011 р., під час аналогічної роботи, яку автори проводили на старому цвинтарі в сусідньому с. Ясенів [3].

Робота над каталогізацією надгробків цвинтаря розпочалася 20 вересня 2011 р. В цей день було зроблено попередню фотофіксацію пам'ятників. В наступні рази, а саме: 28 вересня, 4 жовтня, 2 та 9 листопада ми розчищали тексти і робили детальну фотозйомку досліджуваних об'єктів. Під час каталогізації нами виявлені лежачі пам'ятники, приховані під трав'яним покривом. Відповідно також довелося зайнятися їхньою розчисткою. І в цьому нам дуже допоміг місцевий мешканець Григорій Григорович Кухар, який народився в с. Черкаси Пустомитівського району у 1945 р.н., однак з 1974 р. проживає в Підгірцях. Отож, принагідно висловлюємо йому глибоку та щирю подяку. Проте, через погодні умови роботу довелося призупинити і дочекатися весни. Подальша каталогізація продовжувалася 4 та 11 квітня 2012 р.

Ще восени 2011 р. завідувач музею-заповідника “Підгорецький замок” Світлана Мостова показала нам розміщену серед кам'яної підмостки верхньої тераси західного бастіону Підгорецького замку прямокутну квадратну плиту, текст якої також вдалося відчитати 11 квітня 2012 р.

II. Досягнуті результати

Отож, вищевказані польові дослідження допомогли досягнути наступних результатів:

- каталогізовано 99 кам'яних пам'ятників (60 хрестів (частина з яких встановлена на плитах), 4 їх уламки, 19 плит, 8 фігур, 1 стелу, 7 постаментів) та чотири ні до чого не прив'язані окремо лежачі фрагменти, зроблено їхній короткий скульптурний опис, де було можливо прочитано інскрипції, здійснено фотофіксацію;

• слід зазначити, що ми свідомо не робили обмірів досліджуваних об'єктів, оскільки найважливішим для нас було встановити їх більш-менш точну кількість та максимально відчитати епітафії.

В плані роботи з інскрипціями:

• зафіксовано цікаві зразки графіки, яка поєднує у собі суміш церковної кирилиці з гражданським шрифтом, є також випадки виконання руських епітафій латинським шрифтом;

• відчитано приклади текстів епітафій, виконаних т.зв. староукраїнською, народною українською, польською та німецькою мовами;

• встановлено місцевий характер інскрипцій, які є дуже подібні до епітафій старого цвинтаря у сусідньому с. Ясенів [3];

• розшукано важливу інформацію краєзнавчого характеру: виявлено найстаріші пам'ятники; прочитано багато імен похованих людей, що дає можливість мешканцям села відшукати могили своїх предків, притому що родинні поховання фіксуються окремими невеликими групами.

Однак, найважливішим є те, що зараз, через п'ять років після проведеної роботи, нам вдалося скомпонувати отримані матеріали в окрему книжку і представити їх до уваги зацікавленого читача.

У цій праці перелік каталогізованих пам'ятників – кам'яних плит, хрестів та фігур – наводиться згідно розробленої нами в ході польових досліджень “Схеми цвинтаря с. Підгірці” (рис. 1).

Стосовно відтворення у даному виданні графіки кирилических інскрипцій, нами був використаний комп'ютерний шрифт “irmologion”, який лише відносно відтворює оригінальні підгорецькі написи. І тому, хто справді хоче відчутти їхній самотній колорит, потрібно самому відвідати старий підгорецький цвинтар.

III. Перелік пам'ятників

01. Кам'яна прямокутна плита (рис. 2–1). Напис відсутній.

02. Кам'яна прямокутна плита (рис. 2–2). Напис відсутній.

03. Кам'яний трилистий хрест на підставці (рис. 2–3).

Інскрипція: *іі ці / тч / одпочиває рабъ / божиі ваврентий / кітз / жнвз / лѣтз / мро 1879*

04. Кам'яне Розп'яття (рис. 2–4). На високому прямокутному постаменті з трьохярусною основою.

Інскрипція: *іі ці / тч / одпо / чива / рабъ / божиа / крива / загор / ойко / рокъ 1878*

05. Кам'яне Розп'яття (рис. 2–5). На двоярусному кам'яному постаменті. Нижній ярус – прямокутний блок, завершений короною. Верхній – колона з декоративним завершенням. На фасаді нижнього ярусу квадратне заглиблення під табличку з текстом. Над ним напис: “ANNA”. Основа пам'ятника складається також з двох ярусів.

06. Кам'яне Розп'яття (рис. 2–6). На прямокутному кам'яному постаменті з трьохярусною основою. На фасаді постаменту зображена чаша з гостією.

07. Нижня кам'яна частина постаменту з профільованим завершенням (рис. 2–7). До неї припертий кам'яний латинський хрест. Частина цієї фігури знаходиться за пам'ятником № 15 (рис. 2–8).

08. Кам'яний трилистий хрест на підставці (рис. 2–9).

Інскрипція: іі ці / тч / одзпочнѣ ра / ба кожаго іаковз / Заго / ро / нко / жнкз / лѣтѣз / 85 рокч / 1869

09. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою на підставці (рис. 3–1).

Інскрипція: іі ці / тч / одзпочнѣ раба / божама анна Загорѣ / ко / сопр / чга / вакила (вакила) / на за / горчійк / а / ро б 1870

10. Кам'яна фігура Матері Божої Непорочного Зачаття (Immaculata) (рис. 3–2). Скульптура втратила голову. На триярусному кам'яному постаменті. Нижній ярус – прямокутний блок завершений короною. Середній – ромбоподібної форми. Верхній – колона з декоративним завершенням.

Інскрипція на середній частині постаменту: ТѢ / спочн = / вакила Р.Б.

Інскрипція на нижній частині постаменту: Младенцѣ Во / лодимѣрѣ н / дн- / метрїй кѣшпетн / ѡпоконлѣа Р.Б. / 1882.

11. Нижня кам'яна частина постаменту із завершенням у формі корони (рис. 3–3). Текст практично втрачений. Прочитується прізвище: **Загоройко**.

12. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою та кам'яною прямокутною плитою (рис. 3–4). Напис відсутній.

13. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою (рис. 3–5). Напис відсутній.

14. Кам'яний лапчастий хрест з круглою основою (рис. 3–6).

Інскрипція прочитується частково: DOM / WIECZNO / SCI / TU / IC XC / ... / ... / ... / ... / ... / ... / ... / ... / ... 1863

15. Кам'яний латинський хрест (рис. 3–7). На невисокому кам'яному, дещо звуженому у верхній частині прямокутному постаменті. Постамент має кам'яну квадратну основу.

Інскрипція на фасаді постаменту: D W / Cscigodnej / Matce Zofij / Muller . Ten / Kamin Stanol / dla Pamiatki

Інскрипція на фасаді основи: 1868

16. Кам'яний лапчастий хрест з круглою основою (рис. 3–8).

Інскрипція: ііці / тч / одзпочнѣае / іѣ хѣ / млладенецѣз / ѡѣѣѣ = / дорѣз / Смолѣньскї / 1862 26/6

17. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою (рис. 3–9).

Інскрипція: іїці / тч / Погребѣна / іѣ хѣ / дѣца Марїа / Васи / ліа
/ Заго= / роїка . / 1863 18/10

18. Кам'яний хрест з прямокутними раменами та півкруглою основою (рис. 4-1).

Інскрипція: іїці / тч / Погребенз / Младенецз / Васи / лій / Заго
/ роїкѣвз / 1862 27/11

19. Кам'яний трилистий хрест з півкруглою основою (рис. 4-2).

Інскрипція: іицихѣ / Зди / ѿпочиваетъ р.б. григорїй / Загоройко
/ ѿпоиса / дна / 17 іюна . / 1882

20. Кам'яний трилистий хрест на круглій основі (рис. 4-3).

Інскрипція: іицихѣ / Зди / ѿпочиваетъ р.б. Марїа / Загоройко /
Змерла / дна / 6 грудна / 1882

21. Лите чавунне Розп'яття к. XIX ст. (рис. 4-4). На прямокутному постаменті, фасад якого оздоблений горельєфом перехрещених серця, якоря та хреста – символів любові, надії та віри. Напис відсутній.

22. Кам'яний хрест (1860-ті рр.?) з прямокутними раменами та півкруглою основою на кам'яних підставці та прямокутній плиті (рис. 4-5).

Інскрипція практично не читабельна. Видно лише слово: DOM. У центрі хреста зображено коло.

23. Кам'яний трилистий хрест з прямокутною основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 4-6).

Інскрипція: іїци / тч / одпочивае ра / би божон / Ма / рна / Кок
/ жанз / рокч / 1877

Інскрипція на плиті: направлена / 1925

24. Кам'яний трилистий хрест II пол. XIX ст. з прямокутною основою (рис. 4-7).

Інскрипція: іїці / іѣ зображення серця, пронизаного трьома стрілами
хѣ / зображення голови Адама.

25. Відкопаний із землі кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою та відламанним раменом (рис. 4-8). Напис відсутній.

26. Кам'яний хрест (1860-ті рр.?) з прямокутними раменами (рис. 4-9).

Інскрипція: ици / дом / тч одпочивае р. еж / стѣфа кожанова / ...
/ ... / ... / ... Можливо, в кінці тексту кириличними літерами вказаний рік.

27. Відкопаний із землі розколотий навпіл кам'яний трилистий хрест з ромбоподібною основою (рис. 5-1).

Інскрипція: ІНЦІ / ЧҮ / ПОГРЕБЕНЪ / ІЄ Х҄ / р.Б. Мнхланз / Ков = / жанз / Р:Б: 1869

28. Відкопаний із землі розколотий навпіл **кам'яний лапчастий хрест** із півкруглою основою та відламаним ramenом (рис. 5–2). Напис відсутній.

29. Відкопана із землі **кам'яна плита у вигляді невеликої труни** (рис. 5–3). Напис відсутній.

30. Кам'яний трилистий хрест II пол. XIX ст. з круглою основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 5–4).

Інскрипція: ІНЦІ / ЧҮ / Ѡдз / ІΣ ΧΣ / почн / влє / р̄. б̄. / Блси / лнй / Злгоройко

31. Кам'яний трилистий хрест (з одним відламаним ramenом) II пол. XIX ст. з ромбоподібною основою (рис. 5–5).

Інскрипція: ІНЦІ / ІΣ ΧΣ / зображення голови Адама

32. Частина розколотого **кам'яного трилистого хреста** II пол. XIX ст. біля відкопаної кам'яної прямокутної плити (рис. 5–6).

Інскрипція практично не читабельна. Ймовірні ім'я та прізвище покійного: Emili Yaciszewski.

33. Кам'яний трилистий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 5–7).

Інскрипція: ІНЦІ / ІΣ зображення серця, пронизаного трьома стрілами
ΧΣ / зображення голови Адама

34. Розколений на три частини **кам'яний трилистий хрест** з півкруглою основою (рис. 5–8). Видно металевий штир, за допомогою якого ці частини кріпилися.

Інскрипція практично не читабельна. Простежується: 188? р.

35. Відкопана із землі **кам'яна плита у вигляді невеликої труни** із різьбленим зображенням лапчастого хреста (рис. 5–9). Напис відсутній.

36. Кам'яне Розп'яття з ромбоподібними завершеннями ramen хреста (рис. 6–1). На кам'яному невисокому, дещо звуженому у верхній частині прямокутному постаменті. Постамент має кам'яну триярусну квадратну основу.

Інскрипція: *то останки / Миколи Га- / расимчука / рожд. 16/5 1826 / умер 15/9 1867 / и жени Мары / Ч р. 1828 ум. 10/9 / 1867. – Донька / Евка з муж. Ива / ном на в'ѣчну / пам'ять / р. 1872*

37. Кам'яний лапчастий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 6–2).

Інскрипція: ІНЦІ / ІЄ зображення серця Х҄ / зображення голови Адама

38. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою (рис. 6–3).

Інскрипція: DOM. / TU SPOCZYWAO S.P. / GRZEGORZ WOLOSZYN / PRZENOSL SIE /dO WIECZ / NOSCI dnia / 18 SIERPNA / 1846 R. Posi O / POZDROWINU ANILSKI

39. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 6–4).

Інскрипція: INRI / TU / Spoczywa. Ro / zaliia Zukowska / u. M. / w Ro / 1849

40. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою (рис. 6–5).

Інскрипція: Dom / na te / m mie / isco / odpoczywa sp / stepan zokow / ski omarl roko / 1844 / prosil o po / zdrowieniu

41. Кам'яний лапчастий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 6–6). Напис відсутній.

42. Фрагмент кам'яного лапчастого хреста II пол. XIX ст. на кам'яній прямокутній плиті (рис. 6–7).

Інскрипція на фрагменті хреста: DOM / na tym mieyscu / odpoczywa sp / ... / ...

Інскрипція на плиті практично нечитабельна.

43. Фрагмент кам'яного трилистого хреста II пол. XIX ст. на кам'яній квадратній підставці (рис. 6–8).

Інскрипція: иѠцѠ / ΙΣ ΧΣ

44. Кам'яний трилистий хрест з півкруглою основою (рис. 6–9).

Інскрипція: DOM / Magdaleny Mazuryk / zmarley d 10 czerwca / R 1840 / W 56 R / życia / swoje / zakończ / zyla pro / si o pozdro / wienie Aniel / skie / Czyni pa / mniec mąż wie / rny ukochnei / żoni

45. Кам'яний лапчастий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 7–1). Напис відсутній.

46. Кам'яний лапчастий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 7–2).

Інскрипція: иѠцѠ / иѠ зображення серця ѠѠ / зображення голови Адама

47. Кам'яна прямокутна плита (рис. 7–3). Напис відсутній.

48. Кам'яна прямокутна плита (рис. 7–4). Напис відсутній.

49. Кам'яна прямокутна плита (рис. 7–5).

Інскрипція. У верхній частині плити зображений голгофський хрест з прямокутними раменами. Вгорі поміщена аббревіатура: “IN”, а знизу голова Адама. На надгробку є епітафія, написана німецькою мовою. Вдалося відчитати лише дати народження та смерті покійного. Справа від хреста: *Gebo / ren den / 23 Febru / ar 1785*. Зліва: *Gestor / ben um / 21 Marz / 1842*. Нижче текст дуже пошкоджений.

50. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою (рис. 7–6).

Інскрипція: DOM / WIECZNOSCI TU LEZA / ZŁWOKI S:P MARCINA / ELIASZCZUK Ur= R 1808 / PRZYZY / WSZY 58 / LATN: U= / MARŁ D 13 / KWIETNIA / 1866 / P[rosi] O T? P[ozdrowienie] A[nielskie]

51. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою на плиті (рис. 7-7).
Інскрипція: DOM / TU / ODPOCZYWA O: S P / JAN LEWKOW / UMRL /
dnia 25 / SIERPNIA / 1851 R / PROSI O POZD / ROWIENIE A

52. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою на плиті (рис. 7-8).

Інскрипція: D. W. / W [kt]jurem / Są / Złożone Zwłoki / Cyryła
Szydłowskiego / Umarł . / dnia / 8 Sierp. / 1866 . / R.

53. Кам'яний трилистий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою на плиті (рис. 7-9).

Інскрипція: W. / Dom / S. P. / Anastazyja / Szydłowska

54. Кам'яний лапчастий хрест з відбитим верхнім раменом (рис. 8-1).
Напис відсутній.

55. Кам'яна прямокутна плита з отвором для закріплення хреста (рис. 8-2). Напис відсутній.

56. Кам'яна прямокутна плита (рис. 8-3). Напис відсутній.

57. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 8-4).

Інскрипція зі східної сторони: ТУТ / ѠТПОЧН / ВЯЕТА / ІΣ ΧΣ /
РАБА БОЖН / Й ГРИГОРН / КА / д / ВЕРЕСН / РОКУ БЖ / 1747го
(21 дня вересня 1747 р.)

Інскрипція із західної сторони: КОРНН / ВЯСА / ПРОСИТЬ / Ѡ
МАТВН / ΣΤΥΕ / ІΣ ΧΣ / ПРЄТА / ВНΣΔ

58. Фігура Матері Божої Непорочного Зачаття (Immaculata) к. XIX – поч. XX ст. (рис. 8-5). На високому прямокутному постаменті. Напис відсутній.

59. Розколотий від вогню хрест з фрагментами напису.

60. Підніжжя зламаного хреста II пол. XIX ст. з ступінчастою основою (рис. 8-6). Наявні різьблені графічні знаки.

61. Кам'яний лапчастий хрест II пол. XIX ст. з півкруглою основою (рис. 8-7).

Інскрипція: ІНЦІ / ІЗ зображення серця ХС / зображення голови
Адама

62. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 8-8).

Інскрипція: ІНЦІ / ІС МІХАИЛ ХС / СЮЧУКЗ / ΣΔΕ / ПОГРЕБАНЗ /
Р.Б. ЛШМЪ

(1846 р.) (прізвище відчитане приблизно).

63. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 8-9).

Інскрипція: ІНЦІ / ЗДЕ / ПОГРЕБАНН ГРИГОРІЙ / ЗАГОРОЙКО
ПРЕДСТАВИСΔ / РОКУ БОЖІΔ ЯШМ?

(184?)

64. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою на плиті (рис. 9–1).

Інскрипція: ІНЦ / ЄФНМѢА ФЕЦІУРА / ꙗ.ѣ. лѡмн
(1848)

65. Кам'яний лапчастий хрест з півкруглою основою на квадратній плиті з профільованим завершенням (рис. 9–2).

Інскрипція: DOM WIECZNO / OPOCZYWA CIAŁO / [JA]NA / CORKA / FRANCIS / ZKA / SKIBICKI / EGO ROKU 1844

66. Кам'яний лапчастий хрест XVIII ст. (рис. 9–3).

Фрагмент інскрипції: ІНЦН Н / ЗДѢ / ІΣ ПОЧНВ ХΣ / РАБЗ Божій /
... ..

67. Кам'яна прямокутна плита (рис. 9–4). Простежуються фрагменти напису.

68. Кам'яна прямокутна плита з отвором для закріплення хреста (рис. 9–5). Напис відсутній.

69. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 9–6). Інскрипція із західної сторони: ОТА / УПОЧІВА / ЄТА / РАБА / ІС БЖІН ХС / МЯЖИМА ВОИ / НІ ТОВИЧА КЯ / РОКѢ / БѢІА / АФѢГ
(1723).

Інскрипція зі східної сторони: КО[РНН] / ОУСОП / ШИ / ІС ХС / ВЛАЗ / О МЛѢВН / НІ КЯ / СѢМЕ / ПРОСНТА

Біля хреста знаходиться фрагмент кам'яної плити (рис. 9–7) та кам'яного кола у формі диска (рис. 9–8).

70. Кам'яна прямокутна плита (рис. 9–9). Напис відсутній.

71. Подвійна кам'яна стела із завершенням у вигляді корони, встановлена в узголів'ї кам'яної прямокутної плити (рис. 10–1). У верхній частині стели зображений барельєф трилистого хреста на квадратній підставці, з обох сторін якого ростуть дві квітки. З тильної – лапчастий хрест.

Інскрипція південної частини стели: *Tu spoczywa / AMBROZY / ROZDOLSKI / przeżył lat ... / umarł dnia 18 Listo / pada 1838.*

Інскрипція південної частини стели: *Tu spoczywa / ANTONINA / ROZDOLSKA / przeżyła lat ... / umarła dnia 8 = / stycznia 1849.*

72. Кам'яний трилистий хрест (повалений) (рис. 10–2) на кам'яній прямокутній плиті (рис. 10–3).

Інскрипції на хресті: вгорі – ІНЦІ, на раменах – ІΣ ХΣ, внизу – ЧАДА / РОД[НТА]КО!

В середині хреста – зображення тернового вінка, нижче – чаші з оплатком.

Інскрипція на плиті (розміщена за годинниковою стрілкою): *Моціамн*
ЗДЕ ПОГРЕБЕНЪ: И ПРШЛЕТЪ ѠЧІНШЪ КЦЕ ДѢО р.б. Іерей АНДРЕЙ

В середині плити зображення двох невеликих сонць, рослинного орнаменту та голови Адама.

73. Кам'яна прямокутна плита (рис. 10–4). Напис відсутній.

74. Кам'яна прямокутна плита з уламком нижньої частини **стели** (рис. 10–5).

Фрагмент **інскрипції** на нижньому уламку **стели**: ZMERŁA 6
LYSTOPADA / 1882

75. Кам'яна прямокутна плита з отвором для закріплення хреста (рис. 10–6). Напис відсутній.

76. Кам'яний прямокутний блок з профільованим завершенням та отвором для закріплення хреста (рис. 10–7). Напис відсутній.

77. Кам'яний трилистий хрест з півкруглою основою (рис. 10–8).
Інскрипція: DOM / WIECZNOŚCI JAN ZYSER U / NARŁ DNIA 26 GRUNIA
PRO / SI O ZDROWAŚ MARYA / ROK / 1835

Як бачимо, даний текст вирізьблений з помилками.

78. Зрушений з місця уламок нижньої частини хреста, з ромбоподібною основою (рис. 10–9).

Вцілілий **фрагмент інскрипції**: / R. B. / 1872

79. Кам'яний квадратний блок зі зрізаним завершенням та уламком підніжки хреста (рис. 11–1). Напис відсутній.

80. Кам'яний латинський хрест з профільованими округлого вигляду завершеннями верху і рамен, та основою у формі кам'яного прямокутного блоку з профільованим завершенням, оздобленого з фронтальної сторони горельєфом голови Адама, нижче якого поміщена дата: 1835 (рис. 11–2).

Інскрипція: IN.RI / DOM / WIECZ / NOSCI / JOZEFA GRZEGORZEW /
SKIEGO. VMARŁ DNIA / 24. PAZDZIERNIKA / PRZEC / HADZ / CYCH /
PROSI / O 3 ZDR / WAS / MARA
(O 3 ZDROWAŚ MARYA).

81. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 11–3).

Інскрипція: *їїці / іє хє / прештависл / рокѡ / бжїа / лѡкг*
(1823).

82. Кам'яний трилистий хрест з півкруглою основою на **кам'яній прямокутній плиті** (рис. 11–4).

Інскрипція: *їїці / тѡ / ѡз почиває / хє, рлен бѡ: марна / счє /*
лмахи / рока / 1882

83. Кам'яний трилистий хрест з півкруглою основою на **кам'яній прямокутній плиті** із зображенням голови Адама (рис. 11–5).

Інскрипція: *їїці / тѡ / ѡд почн / іє хє / влє рлєз бѡ. / счє / фанз*
/ счєл / махз / р.б. 1864 6/10

84. Уламок нижньої частини хреста з півкруглою основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 11–6).

Вцілілий **фрагмент інскрипції**: ZYW / LIT 46 / UMER / DNIA II / ROKO 1865

85. Розп'яття (рис. 11–7). На високому прямокутному постаменті 1880-1890-х рр.

Інскрипція на постаменті: TEODOR / KOZA / uro : 28 / Lutego 1860 / zmarł 24. / k[wietni]a / ...

У даті практично нечитабельна цифра 6.

86. Уламок нижньої частини хреста з півкруглою основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 11–8).

По суті нечитабельний **фрагмент тексту**: ... / ... / ... / Прокѣро / 186

87. Кам'яна прямокутна плита з горельєфом латинського хреста з лапчастими завершеннями рамен та верху (рис. 11–9). На ромбоподібній підставці. Напис відсутній.

88. Кам'яна прямокутна плита з горельєфом латинського хреста із лапчастими завершеннями рамен та верху (рис. 12–1). На ромбоподібній підставці. Напис відсутній.

89. Кам'яна прямокутна плита (рис. 12–2). Напис відсутній.

90. Кам'яний лапчастий хрест з ромбоподібною основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 12–3).

Інскрипція: ТУ / СПОЧИВ / ЯЄ ВАСИЛИЙ ШВАЙКА / ПРЕЖИЛА 62 ЛѢТА / УМЕРА 14 СЕРПНА / 1855

Рік смерті відчитаний приблизно, може бути і 1835.

91. Кам'яний лапчастий хрест (рис. 12–4).

Інскрипція: ІНЦІ / зображення двох невеличких сонць / ІΣ прѣстѣвн
 ХΣ / ѿ раба / рокѣ / вѣла / ѿвдохіа / Рокѣ / Божіа / аѿкс
 (1826).

92. Кам'яна квадратна основа (рис. 12–5) та звалений з неї високий **кам'яний прямокутний постамент** (рис. 12–6).

Вцілілий **фрагмент інскрипції** на постаменті: PIOTRZ / MARCISZ / EWSKI / PRZEZYŁ

93. Кам'яний лапчастий хрест з профільованою основою на кам'яній прямокутній плиті (рис. 12–7).

Інскрипція: DU / M / S. зображення восьмипелюсткової квітки у подвійному колі P. / зображення серця / TU / SPO

94. Кам'яний лапчастий хрест XVIII ст. (рис. 12–8). З обширною, однак, практично нечитабельною **інскрипцією**.

95. Кам'яний квадратний блок з отвором для закріплення хреста (рис. 12–9). Напис відсутній. Поруч лежить фрагмент плити, який, очевидно, знаходиться не на своєму місці (рис. 13–1).

96. Кам'яний квадратний блок з отвором для закріплення хреста (рис. 13–2). Напис відсутній.

97. Кам'яний квадратний блок з отвором для закріплення хреста (рис. 13–3). Напис відсутній.

98. Кам'яний лапчастий хрест XVIII – сер. XIX ст. (рис. 13–4). Напис відсутній. Поодинокі стоїть метрів тридцять униз на північ від території цвинтаря.

99. Кам'яна прямокутна плита XVIII – сер. XIX ст. (рис. 13–5). Знаходиться серед кам'яної підмостки верхньої тераси західного бастиону Підгорецького замку.

Інскрипція: тꙋтꙋ лє / жлтꙋ рл / божні / ма, ден стє / фанꙋ мар / марна тꙋ / тꙋ поме / рꙋли оч пов / ѿтꙋра

У п'ятому рядку різьбяр почав вирізати слово Марія, однак вирізьбивши лише три літери, перейшов в наступний шостий рядок і написав це слово з початку. Повітря – епідемія чуми, холери чи якоїсь іншої інфекційної хвороби. Звідки була перенесена плита встановити не вдалося.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Клименюк Т. М., Бойко Х. С.* Архітектурні обміри та інвентаризація пам'ятників: навч. посіб. – Л., 2010.
2. *Корчак А., Зварич Т.* Скульптура та епіграфіка старого цвинтаря у селі Ясенів на Бродщині. – Броди: Бродівський історико краєзнавчий музей, 2015.
3. *Корчак А.* Цвинтарі Бродівського району: загальна інформація щодо вивчення їх історії, скульптури та епіграфіки // Бродщина – край на межі Галичини і Волині. Випуск 5. (Матеріали шостої краєзнавчої конференції, присвяченої Міжнародному Дню пам'яток історії та культури 20 квітня 2012 р.). – Броди, 2012. – С. 81–98.
4. *Моздир М.* Українська народна меморіальна пластика. – Л., 2009. – 288 с.

ІЛЮСТРАЦІЇ

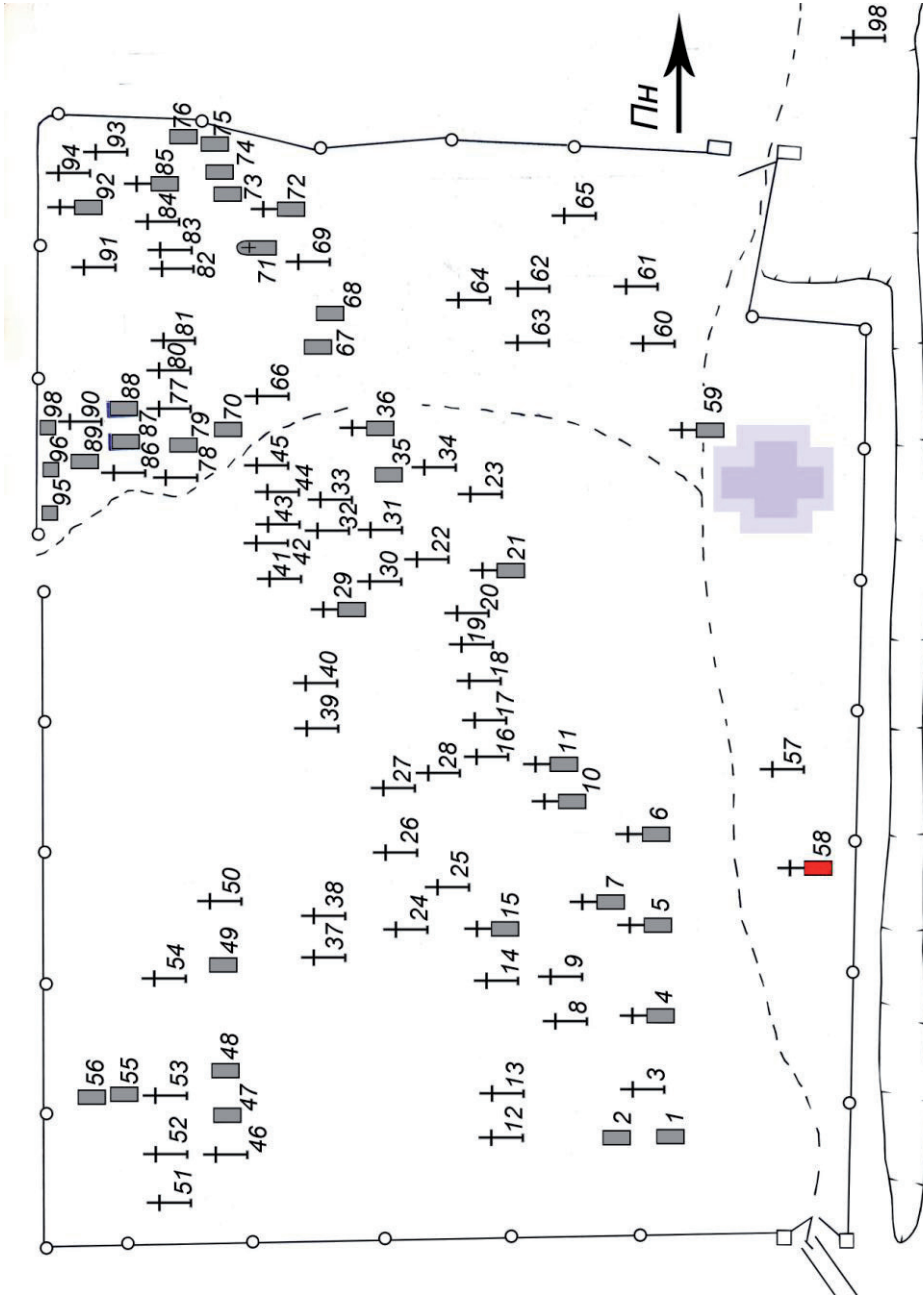

Рис. 1. Окомірна картосхема старого цвинтаря довкола згорілої дерев'яної церкви св. Михайла (с. Підгірці Бродівського р-ну Львівської обл.).

Рис. 2. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 1; 2 – пам. № 2; 3 – пам. № 3; 4 – пам. № 4; 5 – пам. № 5;
6 – пам. № 6; 7, 8 – пам. № 7; 9 – пам. № 8.

Рис. 3. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 9; 2 – пам. № 10; 3 – пам. № 11; 4 – пам. № 12; 5 – пам. № 13;
6 – пам. № 14; 7 – пам. № 15; 8 – пам. № 16; 9 – пам. № 17.

Рис. 4. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 18; 2 – пам. № 19; 3 – пам. № 20; 4 – пам. № 21; 5 – пам. № 22;
6 – пам. № 23; 7 – пам. № 24; 8 – пам. № 25; 9 – пам. № 26.

Рис. 5. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 27; 2 – пам. № 28; 3 – пам. № 29; 4 – пам. № 30; 5 – пам. № 31;
6 – пам. № 32; 7 – пам. № 33; 8 – пам. № 34; 9 – пам. № 35.

Рис. 6. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 36; 2 – пам. № 37; 3 – пам. № 38; 4 – пам. № 39; 5 – пам. № 40;
6 – пам. № 41; 7 – пам. № 42; 8 – пам. № 43; 9 – пам. № 44.

Рис. 7. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 45; 2 – пам. № 46; 3 – пам. № 47; 4 – пам. № 48; 5 – пам. № 49;
6 – пам. № 50; 7 – пам. № 51; 8 – пам. № 52; 9 – пам. № 53.

Рис. 8. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 54; 2 – пам. № 55; 3 – пам. № 56; 4 – пам. № 57; 5 – пам. № 58;
6 – пам. № 60; 7 – пам. № 61; 8 – пам. № 62; 9 – пам. № 63.

Рис. 9. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 64; 2 – пам. № 65; 3 – пам. № 66; 4 – пам. № 67; 5 – пам. № 68;
6, 7, 8 – пам. № 69; 9 – пам. № 70.

Рис. 10. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 71; 2, 3 – пам. № 72; 4 – пам. № 73; 5 – пам. № 74;
6 – пам. № 75; 7 – пам. № 76; 8 – пам. № 77; 9 – пам. № 78.

Рис. 11. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 79; 2 – пам. № 80; 3 – пам. № 81; 4 – пам. № 82; 5 – пам. № 83;
6 – пам. № 84; 7 – пам. № 85; 8 – пам. № 86; 9 – пам. № 87.

Рис. 12. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 88; 2 – пам. № 89; 3 – пам. № 90; 4 – пам. № 91; 5, 6 – пам. № 92;
7 – пам. № 93; 8 – пам. № 94; 9 – пам. № 95.

Рис. 13. Старий цвинтар у с. Підгірці. Кам'яні пам'ятники:
1 – пам. № 95; 2 – пам. № 96; 3 – пам. № 97; 4 – пам. № 98; 5 – пам. № 99.

THE SCULPTURE AND EPIGRAPHY OF THE OLD CEMETERY IN PIDHIRTSI VILLAGE (BRODY DISTRICT)

Andrij Korchak*, Teodor Zvarych**

* *Brody Historical and Local Lore museum,,
Svobody Sq.5, Brody, 80600, e-mail: naum2109@ukr.net*

** *Regional studies researcher of Brody*

During September – November 2011 and in April 2012 the authors conducted a detailed study of the memorial sculpture of old cemetery in the village Pidhirtsi (Brody district). Basically, the work was reduced to cataloging tombstones that have unique artistic and historical value. To the reader's attention is presented information about 99 tombstones, namely: a brief sculptural description with emphasis on original features, read texts of epitaphs and interesting conclusions.

Key words: old cemetery in the village Pidhirtsi, grave crosses and figures, inscriptions (epitaphs), cataloging.